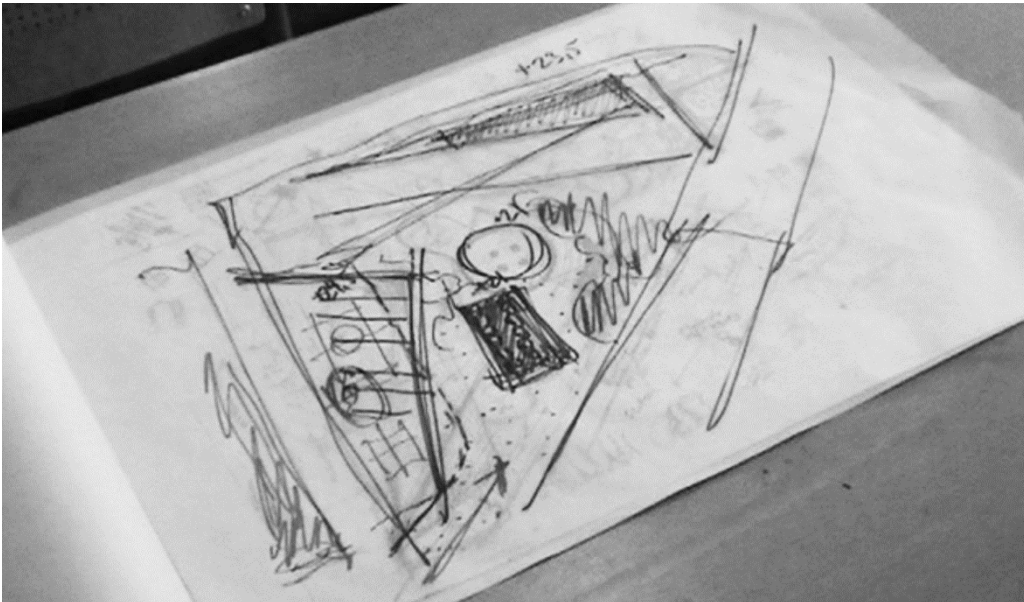

Vad händer när landskapsarkitekten skissar?

Matilda Lundh Berg

Vad händer när landskapsarkitekten skissar?

What happens when the landscape architect sketches?

Matilda Lundh Berg

Handledare: Maria Kylin, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Bitr. handledare: Arne Nordius, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator: Kristin Wegren, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod: EX0845
Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet
Kursansvarig inst.: Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2021
Omslagsbild: Skiss skapad av Carola Wingren. Foto: Maria Kylin.

Nyckelord: skiss, skissande, skissprocess, designprocess, landskapsarkitekt

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och produktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammandrag

Den här uppsatsen försöker fånga och beskriva vad som sker när landskapsarkitekten skissar på ett projekt i plan. Det för att få en djupare förståelse för skissprocessen, eftersom den är en central del i landskapsarkitektens designprocess, och ligger till grund i gestaltning av nya landskap.

I en litteraturstudie identifieras fyra aspekter i skissprocessen, vilka sedan används som utgångspunkter i en analys av tre skissfilmer. I analysen undersöks vad som sker när tre landskapsarkitekter skissar på projekt med penna och papper.

Det som sker när landskapsarkitekten skissar på ett projekt låter sig inte sammanfattas på ett självklart sätt. Det som går att fastställa är att det finns gemensamma drag som kan relateras till de mer generella beskrivningarna av skissprocessen, men att skissandet också uttrycker sig personligt beroende på vem som skissar och vilket projekt som är aktuellt. Gemensamt för landskapsarkitekternas skissande är att det visar sig som en sökande process som alstrar frågor och aktiverar tankemässiga rörelser mellan olika lägen. Några återkommande inslag som tycks vara av betydelse i skissarbetet är att röra sig mellan alternativa lösningar på förslag, pendla mellan motsatspar, göra perspektivbyten och växla mellan olika aspekter av relevans för projektet.

Abstract

This essay attempts to capture and describe how the landscape architect sketches on projects in plan. This to gain a deeper understanding of the sketching process, as it is a central part of the landscape architects design work and the foundation for the creation of new landscapes.

Based on a literature study, four aspects of the sketching process are identified, which are then used as a foundation in an analysis of three films that show how the landscape architect sketch.

What happens when the landscape architect sketches on projects cannot be simply summarized. However, common features can be established between those who sketch and the general process. The sketching also expresses itself personally depending on the person who is sketching, and current project. It seems to be a searching process that raises questions and activates the movements of thoughts between different levels. Recurring elements that seem to be of importance in the landscape architect's process are to try different solutions, shift between opposite pairs, change perspective, and switch between a variety of aspects that may affect the outcome of the project.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	5
Inledning	7
Bakgrund.....	7
Skiss och skissande	7
Skissens betydelse för landskapsarkitekten	7
Designprocessen.....	9
Mål	10
Syfte.....	10
Frågeställning	10
Material och metod	10
Litteraturstudie.....	10
Analys av skissfilmer	11
Litteraturen	12
Skapande handling, om idéernas födelse (2000) – Pirjo Birgerstam	12
Att skapa det tänkta (2016), Jadwiga Krupinska	12
Landskapet och skissen (2017), Carola Wingren.....	13
Fyra aspekter – Hur går skissandet till?	14
Problemformulering	14
Analys	15
Syntes	16
Koncept.....	18
Tre skissfilmer – Vad sker när landskapsarkitekten skissar?.....	20
Arne Nordius.....	20
Jitka Svensson.....	23
Carola Wingren	26
Analys av skissfilmer	30
Problemformulering	30
Analys.....	31
Syntes.....	31
Koncept	32
Diskussion och slutsatser.....	34
Vad är det som sker när landskapsarkitekten skissar på ett projekt i plan?	34
Tankemässiga rörelser	35
Pendling mellan motsatspar och alternativa lösningar.....	35
Perspektivbyten & växlande mellan aspekter	35
Metoddiskussion	36

Slutord.....	38
Referenser.....	39

Inledning

Den här uppsatsen uppmärksammar skissen och det som sker när landskapsarkitekten skissar. Mitt intresse för att teckna har mer eller mindre alltid funnits där. Jag har tecknat till och från sedan barnsben, avbildat verkligheten. Som student på landskapsarkitektprogrammet kom jag i kontakt med ett nytt sätt att tänka med penna och papper – skissen. Skissen avbildar inte, den återger verkligheten på ett förenklat sätt, och är ett verktyg för att söka kunskap och idéer.

Bakgrund

Skiss och skissande

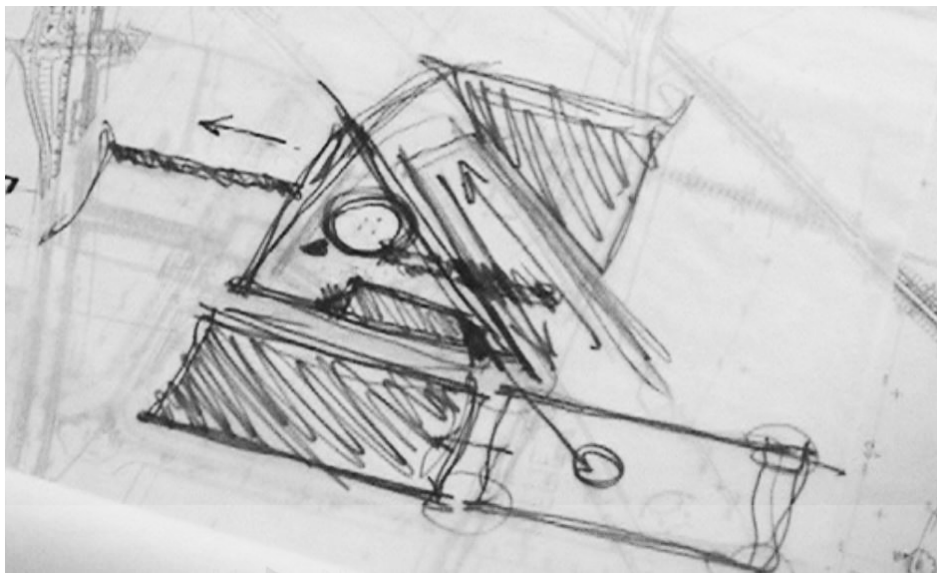
Vad är en skiss och hur definieras den? I Nationalencyklopedin (u.å.) beskrivs skissen som ”utkast, snabb, summarisk framställning i bild (ursprungligen) eller ord. Särskilt inom bildkonst och arkitektur används skiss som benämning på en förberedande framställning, antingen av huvuddragen i ett konstverk eller en byggnad eller av en detalj därav.” I boken *Skapande handling – om idéernas födelse* utvecklar Birgerstam definitionen med en beskrivning av skissen som ett ”moment i ett handlingsförlopp” (2000, s. 164). Enligt henne skiljer sig begreppets betydelse beroende på om det används i det professionella skissandet, eller i det vardagliga språket. Den skissande arkitekten växlar ofta över till handling i form av *att skissa* och *skissande*, medan betraktaren många gånger objektiverar skissen och ser den som ett föremål. Birgerstam ger fler beskrivningar, varav en är att ”Skissen är den skissande personens eget personliga sökande efter strukturerande principer för att kunna förstå den omgivande verkligheten.” (Birgerstam 2000, s. 164, 166–167). Skissen som sökande företeelse tas även upp av Krupinska (2016, s. 161, 165) i boken *Att skapa det tänkta*. Hon menar att den viktigaste skissen är den som söker efter lösningar genom att tränga in i designproblem. Den behöver inte vara tydlig eller vacker, den är heller inte bunden till enbart penna och papper, då det finns ett flertal andra skisstekniker, däribland modell. Hon konstaterar att samtliga består av tankars framväxt i form av anteckningar, och det är upp till den som skissar att välja den teknik som känns mest behaglig.

Skissens betydelse för landskapsarkitekten

Skissandet tas i bruk när landskapsarkitekten förändrar eller skapar någonting nytt. Det kan vara ett landskap i form av en park, ett torg, en gata eller något annat. Enligt Carola Wingren är skissen ett konstnärligt verktyg av betydelse i landskapsarkitektens praktik. Hon menar att ”Skissen är en länk mellan landskapet därinne och det där ute, mellan minne och framtid.” I skissandet lockas de inre visionerna fram, vilka senare formas till framtida landskap (Wingren 2017, s. 7–8, 10).

Den är även ett verktyg för kritisk analys och reflektion över det som skapats på pappret, och ett kommunikationsmedel, i dialog med oss själva, mellan kollegor och till beställare (Birgerstam 2000, s. 65, 129).

Idag används datorn i många delar av landskapsarkitektens arbete, men fler författare ställer sig tveksamma till om den kan ersätta det manuella skissandet (Birgerstam 2000, s. 77; Krupinska 2016, s. 170). Birgerstam anser att datorn fungerar bra till det mer rationella arbetet, när den skapade skissen bearbetas och senare övergår till en ritning. Men att den troligtvis brister när det kommer till det intuitiva skissandet (Birgerstam 2000, s. 77). Krupinska (2016, s. 170) är inne på samma spår. Hon menar att datorprogram reducerar möjligheter då de är begränsade, medan konstnärliga manuella tekniker innebär mer frihet.

Figur 1. En skiss skapad av Carola Wingren som visar en park med dess förutsättningar och omgivning. Foto: Maria Kylin

De vanligast förekommande skisserna i landskapsarkitektens designarbete sker i plan, sektion eller vy och praktiseras flitigt under utbildningens projektbaserade studiekurser. Krupinska förklarar att projekt i arkitektens utbildning och arbetsliv syftar till design, vilket innebär att "självständigt sammanfatta en komplex situation i syfte att nytolka ett problem och trots osäkerheter finna övertygande lösningar i form av förslag till byggnader och anläggningar." I arbetet ingår att skapa något nytt och konkret utifrån tänkta och fantiserade gestalter samtidigt som flertalet aspekter av relevans i projektet uppmärksammas (Krupinska 2016, s. 129). Fler vittnar emellertid om en osäkerhet kring studenters skissande i designarbete (Birgerstam 2000, s. 9, Krupinska 2016, s. 130). Att det grundar sig i ett annat sätt att tänka tycks vara av betydelse i diskussionen. Krupinska förklarar att metoden inte kan ses som linjär, som det lärs ut i tidigare utbildning. Den går ut på att öka problemförståelsen och formulera problem genom flera synteser, utan att logiskt starta i analys och övergå till syntes. Metoden förutsätter dessutom att studenten vågar vara subjektiv i sina val, vilket inte alltid förstås. Hon beskriver den som ändamålsenlig och betonar vikten av att den kommuniceras tydligt i arkitektutbildningen eftersom den tycks svår att tillämpa (Krupinska 2016, s. 129–130).

Designprocessen

Skissen är en grundläggande förutsättning i landskapsarkitektens designarbete. För att ge den en kontext, ges här en kortare beskrivning av designprocessens historiska utveckling.

Design teori är en vetenskapsgren där det söks svar på hur designers inom olika discipliner tänker och arbetar för att komma fram till nya lösningar. Sedan ett par decennier tillbaka har forskning inom området försökt rationalisera designprocessen. Uppfattningen som fanns under 1960-talet beskriver en linjär kedja av ”analys, syntes, utvärdering, beslut” uppdelade i skilda avsnitt. Mellan 1960- och 1990-talet gjordes ett flertal studier av designprocessen, men ingen lyckades på ett logiskt sätt att beskriva den. Misslyckandet menar Krupinska beror på att den är kreativ, subjektiv och består av fler dimensioner (Krupinska 2016, s. 127, 134–136). En av de första på sin tid att diskutera en strukturerad och rationell designprocess var landskapsarkitekten Hideo Sasaki. I hans artikel *Design process* (1950) betonas det kritiska tänkandet i faser som involverar en logisk och linjär process från undersökning, analys och följaktligen syntes. Stor vikt lades vid analysfasen då han menade att formen föds ur flertalet analyser, fantasi och estetiska överväganden kommer därför senare. Enligt Sasaki bör analyserna i stort sett vara heltäckande och omfatta alla aspekter som kan vara av relevans. Baserat på dem gör designern synteser som fullbordar formen. Eftersom det alltid finns flera alternativa lösningar att välja mellan, menar Sasaki att den valda lösningen endast kan ses som en kompromiss av den bästa möjliga (Sasaki 1950, s. 35–37).

En kritiker till den rationella modellen var landskapsarkitekten Steven Krog. I artikeln *Creative risk taking* (1983) argumenteras det för en mer kreativ inriktning på landskapsarkitekturen. Krog kritiserade disciplinen för att sakna innovativa designlösningar, på grund av att den i högre grad koncentrerade sig på funktion och analys. Han menade att designprocessen automatiskt inte mynnar ut i en kreativ lösning, för att det ska ske krävs konstnärligt tänkande. Han förespråkade ett personligt förhållningssätt där känsla och intuition sågs som viktiga inslag hos den som designar och menade att design kan liknas vid att ”inte veta”, därför är det viktigt att våga ta risker (Krog, 1983 s. 58–64).

Krupinska skriver att det idag finns god vetenskap om hur designers arbetar och tänker. Hon refererar till arkitekten och psykologen Bryan Lawson som utgick från den senare generationens designforskning när han skapade begreppet ”analys genom syntes”, där både rationellt och intuitivt tänkande är närvarande. Hon menar att begreppet är en passande definition på metoden som används av så gott som alla designers, även om rytmen varierar. Somliga börjar med en grundlig analys innan det görs lösningsförsök, och andra får en intuitiv idé ganska direkt. (Krupinska 2016, s. 136, 139–140). Det finns även skillnader mellan nybörjaren och den mer erfarna skissaren. Krupinska hänvisar till professor Nigel Cross som genom sin forskning kommit fram till att nybörjare ofta undersöker en lösning på djupet utifrån en aspekt, vilket leder till dellösningar utan en sammanbindande helhet. Erfarna designers gör fler lösningsförsök genom gissningar grundade i erfarenhet som sedan används för att formulera och undersöka både problem och lösningar. Hon menar att en möjlig förklaring till nybörjarnas arbetssätt är att de saknar praktisk erfarenhet av att designa (Krupinska 2016, s. 144–145).

Mål

Målet är att beskriva och reflektera över några aspekter i skissprocessen. Det görs genom att först hitta och fånga några aspekter som beskrivits i litteratur kring ämnet, sedan studeras och analyseras tre skissfilmer, för att se hur de förhåller sig till de aspekter som hittats.

Syfte

Syftet med det här kandidatarbetet är att försöka fånga och beskriva vad det är som sker när landskapsarkitekten skissar på ett projekt i plan. Det för att få en ökad förståelse för skissprocessen, eftersom den är en central del i landskapsarkitektens designprocess och ligger till grund i gestaltning av nya landskap.

Frågeställning

- Vad är det som sker när landskapsarkitekten skissar på ett projekt i plan?

Frågeställningen undersöks utifrån ett antal aspekter som hittats i litteratur kring skissandets process.

Material och metod

Litteraturstudie

Litteraturstudien består av tre källor som behandlar skissandets process utifrån olika infallsvinklar. Källmaterialet valdes i samråd med handledare Maria Kylin och används som uppsatsens teoretiska ramverk i den senare analysen. För att besvara frågeställningen är det av betydelse att utgå från källor som beskriver hur skissandet kan gå till, med betoning på mer generella beskrivningar. I materialet skildras författarnas egna erfarenheter och tolkningar av skissandet kompletterat med skissberättelser från praktiserande landskapsarkitekter, arkitekter och konstnärer. Utifrån litteraturen identifieras fyra aspekter av skissprocessen; problemformulering, analys, syntes och koncept. De används sedan som utgångspunkter i den efterföljande analysen.

Källmaterial:

- Birgerstam, Pirjo (2000), - Skapande handling: om idéernas födelse.
- Krupinska, Jadwiga (2016), Att skapa det tänka - en bok för arkitekturintresserade.

- Wingren, Carola (2017), Landskapet och skissen: en betraktelse utifrån en landskapsarkitektonisk praktik.

Analys av skissfilmer

Utifrån det som framkommit i litteraturstudien studeras, analyseras och jämförs tre skissfilmer. Skissfilmerna valdes som material efter en diskussion med handledare Maria Kylin och används som undervisningsmaterial i kursen Studio 1 under första året på landskapsarkitektutbildningen, SLU Alnarp. De som skissar är landskapsarkitekterna Jitka Svensson, Arne Nordius och Carola Wingren. Personen som spelar in Jitka Svenssons och Arne Nordius filmer, och samtidigt för en dialog med de berörda är lektor och landskapsarkitekt Maria Kylin. Carola Wingrens film spelades in på en bioduk under ett undervisningstillfälle på SLU, Alnarp för att sedan överlåtas till Maria.

Studien av filmerna resulterade i en beskrivande del som redovisar vad som sker och sägs i skissfilmerna. I den efterföljande analysen tolkas och jämförs filmerna utifrån de fyra aspekter som identifierats i litteraturstudien. För att besvara frågeställningen studerades skissfilmerna med utgångspunkt i ett antal frågor som ställdes till materialet:

- Hur ser landskapsarkitekternas skissteknik ut?
- Hur uttrycker sig landskapsarkitekterna i ord medan de skissar?
- Går det att urskilja några samband mellan det som sker på pappret och det som landskapsarkitekten uttrycker i ord?
- Vad karaktäriserar landskapsarkitekternas sätt att skissa?
- Går det att urskilja några av de aspekter som identifierats i litteraturstudien? Hur och när framträder de? Identifieras de utifrån vad som framträder på pappret, muntligt eller av en kombination?
- Om fler aspekter framträder i samma skissfilm. Hur förhåller de sig till varandra? Växlar personen mellan dem eller framträder de linjärt?

Filmerna studerades vid fyra tillfällen vardera. Utöver dem, har jag återvänt till delar i filmerna vid olika tidpunkter när jag känt att det behövts. Första gången studerades filmerna i sin helhet utan några pauser, för att få en helhetsbild. Under det andra och tredje tillfället stoppades filmerna ett flertal gånger. Den fjärde gången studerades filmerna i sin helhet igen. Vid varje tillfälle gjordes anteckningar för att besvara frågorna som ställts till materialet. Eftersom Carola återskapar sitt skissande undvek jag att tolka hennes skissteknik.

Litteraturen

Skapande handling, om idéernas födelse (2000) – Pirjo Birgerstam

Boken är en monografi skriven av Pirjo Birgerstam, psykolog och universitetslektor vid Lunds universitet. Utgångspunkten för boken är intervjuer med utvalda konstnärer, arkitekter och landskapsarkitekter med skissen i fokus. Utifrån intervjuer och forskning har författaren tolkat ett antal skissberättelser för att sedan presentera egna resonemang och tankar i ämnet. Den riktar sig till design- och arkitektstudenter samt allmänhet med intresse för skissandet och hur man genom gestaltning kan skapa någonting nytt. Boken grundar sig i problematiken att landskapsarkitektstudenter anses ha det svårt att ta till sig skissandet som metod under utbildningen (Birgerstam 2000, s. 9, 20).

I ett antal kapitel presenteras målände skissberättelser gjorda av de intervjuade kompletterat med utförliga beskrivningar om skissandets vad, varför och hur. Birgerstam beskriver skissandet som en nyskapande kunskapsväg som tas i bruk för att söka frågor och nya idéer. Skissandet hjälper till att se mönster och anger riktning i komplexa situationer. Hon skriver att hon försökt hitta skissandets mer allmänna drag framför de individuella, och menar att hon kan se två positioner i skissandet. En estetisk-intuitiv position och en rationell-analytisk som den skissande växlar mellan. Birgerstam beskriver processen som cyklisk med loopar, som kan jämföras vid en dans på ett spiralfORMAT golv med grundpositioner och faser med kvalitativa språng. De kvalitativa sprången lämnar spår i form av skisser med olika utvecklingsgrad. (Birgerstam 2000, s. 13–14, 20, 24, 164).

Att skapa det tänkta (2016), Jadwiga Krupinska

Boken är en monografi skriven av Jadwiga Krupinska, arkitekt och professor emerita vid Kungliga tekniska högskolan i Stockholm. Den utgår från författarens egna kunskaper och erfarenheter kompletterat med ett flertal vetenskapliga källor. Målgruppen är praktiserande arkitekter, studenter, lärare och designintresserad allmänhet. Boken behandlar arkitektens arbetsmetod och hur man tänker design. Målet är att bidra med förståelse och sätta ord på hur tankar övergår till gestaltad form.

De kapitel som varit underlag för att urskilja ett antal aspekter i skissprocessen är kapitel sex – *Designprocessen*, och kapitel sju - *Analys genom syntes i praktiken*. Resonemang från kapitlen förekommer även i andra delar av uppsatsen. I kapitel sex beskrivs designprocessens utveckling fram till idag. Kapitel sju går djupare in på arbetsmetoden – ”att analysera genom att syntetisera”, där skissen är verktyget som används för att söka efter helhetsgestalter, för att lyckas måste relevanta aspekter uppmärksammas. I processen använder den skissande sig av tidigare kunskaper och erfarenheter. Dessutom innebär arbetet osäkerheter då ny kunskap måste sökas under

processens gång (Krupinska 2016, s. 117, 120, 164). Något som är närvarande i boken är studenters osäkerhet när det kommer till skissandet som metod. Hon menar att det rationella och logiska går att lära sig, men att skapa och designa är svårare att förstå sig på (Krupinska 2016, s. 130).

Landskapet och skissen (2017), Carola Wingren

Skriften är en antologi med flera författare där landskapsarkitekt och professor Carola Wingren är redaktör. Författarna består av trettio landskapsarkitekter där hälften fått i uppgift att beskriva skissen och hälften landskapet.

Det som använts i uppsatsen är ett fåtal stycken från olika författare som komplement till de tidigare nämnda böckerna och förekommer inte lika frekvent i uppsatsen. Det har varit svårt att urskilja specifika delar av skissprocessen, men skriften har givit en djupare insikt i landskapsarkitektens personliga perspektiv på skissen. Beskrivningarna är kärnfulla med betoning på olika kvaliteter av skissandet och har gemensamma nämnare som går igen hos de olika författarna. Återkommande beskrivningar (Gora 2017, s. 36; Lindqvist 2017, s. 40; Svensson 2017, s. 16) syftar på skissen som ett verktyg som dels reducerar och tolkar verkligheten, dels söker och prövar idéer och lösningar.

Fyra aspekter – Hur går skissandet till?

Utifrån litteraturen har fyra intressanta aspekter i skissprocessen identifierats: problemformulering, analys, syntes och koncept. Problemformulering kan sägas höra ihop med analys, men beskrivs här separat. Med det sagt vill det tilläggas att allteftersom litteraturen lästs igenom har insikten om svårigheten i att avgränsa processen i ett antal aspekter infunnit sig. Svårigheterna beror troligen på att de ingår i varandra, och pågår parallellt eller växelvis under hela processen, samt att det finns flera andra sätt att kategorisera den. Aspekterna ska inte tolkas som en linjär kedja utan som cyklisk, utan någon tydlig början eller slut. Ordningen blir därför även den svår att urskilja. I de aspekter som valts ut, uppenbarar sig dessutom ett antal avsnitt som återfinns och upprepas i flera av dem. För att bringa någon slags ordning, samt i ett försök att på ett tydligt sätt koppla skissfilmerna till aspekterna har en uppdelning ändå gjorts.

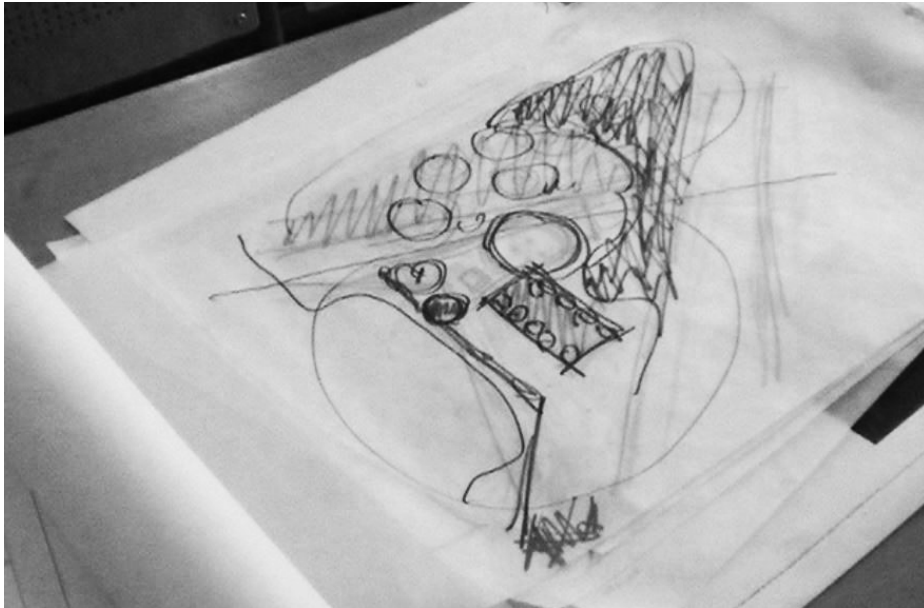
Begreppet aspekt förekommer även i andra sammanhang i uppsatsen, vilket inte alltid syftar till de aspekter som identifierats i litteraturstudien. För att undvika att de förväxlas benämns de hädanefter vid namnen *problemformulering*, *analys*, *syntes*, *koncept* och markeras i kursiv om de förekommer i löpande text. I de fall där det syftas på samtliga, benämns de som *aspekter* i kursiv.

Problemformulering

Krupinska menar att design innefattar både problemlösning och en formulering av problemet. ”Att identifiera, formulera och tolka ett problem” är en väsentlig del i designarbetet som även har inverkan på slutresultatet. Att försöka förstå ett problem korrekt pågår ständigt, och bearbetas under hela designprocessen. Ordet problem i det här sammanhanget beskrivs av Krupinska som ”en uppgiftsformulering inklusive dess särskilda aspekt eller synsätt”. Hon menar att de är komplexa och består av flera dimensioner vilket gör att de förstås olika. På grund av det kan beställarens problemsyn i början vara ofullständig då problemet ofta behöver bearbetas i en designprocess för att formuleras korrekt (Krupinska 2016, s. 151–152). I en intervju med Birgerstam menar professor och landskapsarkitekt Carola Wingren att hon kan finna att uppdragsgivarens problemformulering är felaktig eller inkomplett, vilket gör att den behöver förändras. Hon menar även att det finns en risk att fastna i egna begränsningar, därför försöker hon till en början lösgöra sig från tidigare tankegångar och projekt (Birgerstam 2000, s. 28, 30). Det är således inte bara beställarens problemuppfattning som kan innebära begränsningar, även den skissandes egna erfarenheter kan vara hämmande. Birgerstam (2000, s. 28, 30) skriver att den skissande personen inte utgår från andra tidigare projekt eftersom det platsspecifika då riskerar att gå förlorat, även om de är användbara. I den inledande fasen hålls därför problemets karaktär och sammanhang öppna.

För att få en välutvecklad problemförståelse menar Krupinska att arkitekter använder sig av pendelrörelser där förflyttningar sker från övergripande nivå till detaljer och vice versa, exempelvis genom att arbeta med detaljer på enskilda objekt eller fördjupa sin kunskap i relevanta ämnen. Om för mycket fokus läggs på att undersöka fel aspekt finns risken att helheten går förlorad och

lösningen på uppgiften blir otillräcklig. Det viktiga är att fokusera på rätt aspekter och avsluta processen i tid vilket inte alltid är självklart eftersom besluten tas av arkitekten själv (Krupinska 2016, s. 152).

Figur. En skiss av Carola Wingren som visar ett förslag till Vattenparken i Hyllie. Foto: Maria Kylin.

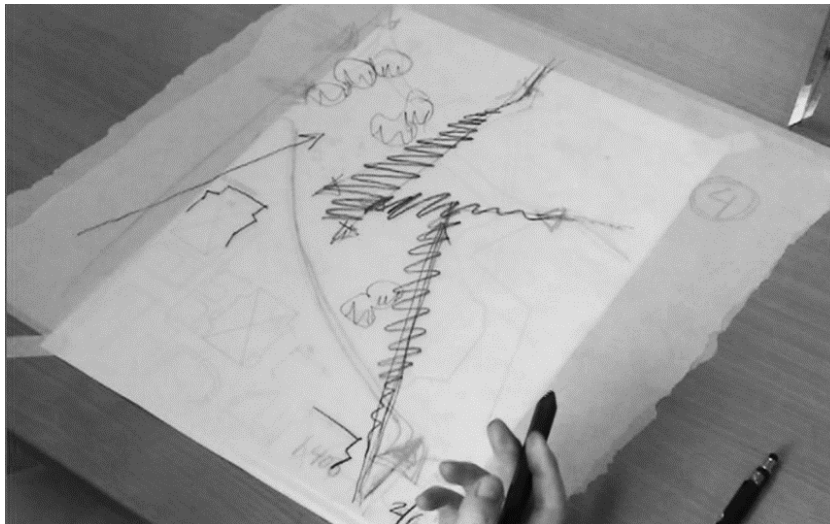
Analys

Den här aspekten kännetecknas av ett analytiskt sätt att tänka och skissa. I början av processen är det vanligt att landskapsarkitekter använder sig av skisser för att lära känna en plats, och få en uppfattning om hur området är strukturerat. Genom att dela upp platsens förutsättningar i olika lager och analysera dem, ges en djupare förståelse för platsens möjligheter och begränsningar, därmed även det givna problemet. Lars Landin refererar till professor och landskapsarkitekt Per Friberg och menar att han alltid startade ett projekt, oavsett skede, med analyser av rumslighet och andra strukturella element på platsen, vilket gjordes genom att lägga lager av skisspapper på varandra. De framarbetade analyserna blev sedan föremål för diskussion såväl som för bearbetning av form och innehåll (Landin 2017, s. 46). Landskapsarkitekten Jens Lindqvist arbetar på ett liknande sätt. Han menar att han startar med ett antal skisser där han följer platsens linjer och vidare utforskar begränsningar, storlek och form. Ur det föds ibland en ocensurerad skiss om en idé som sedan provas genom att det tas bort, läggs till och flyttas om (Lindqvist 2017, s. 40).

När en intuitiv idé om en möjlig helhet har uppstått, objektiveras skissen och styckas upp i delar, kategoriseras och granskas kritiskt, ibland sker det i delskisser. Fokus övergår till skissens linjer där gränser, förhållanden, beroenden och relationer undersöks. Helheten och delarna analyseras växelvis för att få dem att harmoniera med varandra. Det söks motsattpar och fler varianter på lösningar provas genom organisering och avgränsning som förtydligas genom att linjer och ytor kontrasteras. Pennan lämnar distinkta och exakta streck på pappret och skissen blir efterhand

enklare att förstå. Skissens utforskning indikerar om idén bör följas, revideras eller avbrytas (Birgerstam 2000, s. 64–67, 72, 76).

När skissen styckats upp och kategoriserats fortsätter den att justeras till verkligheten. Birgerstam skriver: ”Det man intuitivt har urskilt som en enhet, och analytiskt styckat upp, kan också medvetet sättas ihop. På ett eller flera sätt.”. Det väsentliga förtydligas genom att delarna namnges och komponeras ihop. Motsatser, proportioner och detaljer bearbetas med hjälp av den skissandes tidigare kunskaper och erfarenheter. I processen kan nya idéer uppstå. (Birgerstam 2000, s. 68, 71).

Figur 2. Skiss av Jitka Svensson som visar ett antal analyser (siktlinjer, entréer och rumslighet), skapade med lager på lager. Foto: Maria Kylin.

När skissen bearbetats och tydliggjorts är den redo att presenteras för uppdragsgivaren. Birgerstam skriver att skissens tolkningsvärde bör vara näst intill entydigt i samband med att den ska kommuniceras. Eftersom projektet ofta har ett slutdatum kan det tvinga till avslut i skissandet. Hon menar att den erfarna vet när hen måste sluta skissa och välja lösning (Birgerstam 2000, s. 81–82). Krupinska refererar till Bryan Lawson som lyfter fram färdigheten att välja den bästa lösningen bland en mängd olika, vilket kan bli avgörande för ett lyckat resultat (Krupinska 2016, s. 165).

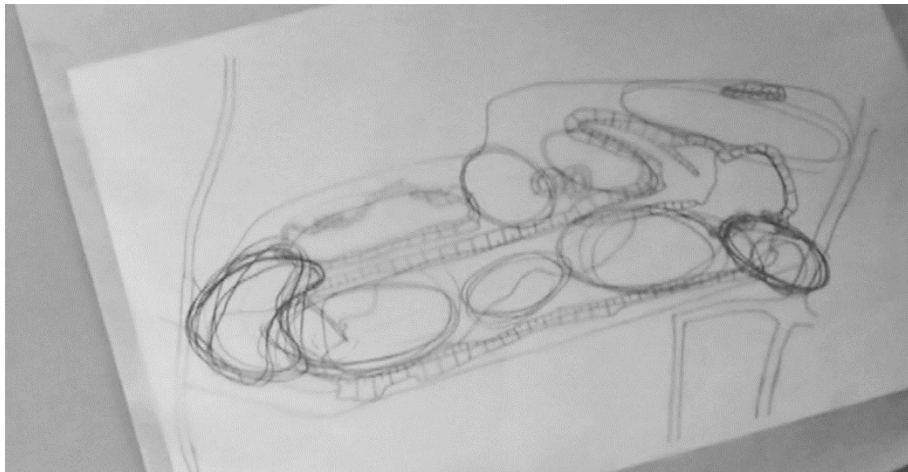
Syntes

I det här sammanhanget syftar syntes till den intuitiva, skapande delen i skissandet. Begreppet definieras som en ”Sammansmältning eller integration av flera ämnen, saker, tankar eller idéer så att de bildar en ny typ av enhet. Syntes skiljer sig i denna betydelse från kollektion på de sättet att de ingående beståndsdelarna upplösts i eller sammansmält med varandra så att de inte längre är urskiljbara.” (psykologiguiden 2021). För att förtydliga kan syntes beskrivas som en förening av arkitektens eller landskapsarkitektens kunskaper, erfarenheter, tankar och idéer tillsammans med aspekter som ingår i projektet så att det skapas en ny helhet eller lösning. Enligt Krupinska (2016,

s. 137) görs det upprepade synteser i skissarbetet eftersom en analys av helheten kan visa att den är ofärdig, vilket genererar nya lösningsförsök.

Enligt Birgerstam utvecklas synteserna gradvis under skissandet. Hon skriver att de första skisserna kanske visar sig i form av beståndsdelar av en senare mer sammanhållen skiss, som sedan utvecklas vidare till ofullständig form där en vag helhetsgestalt går att ana men där karaktären saknas. När den skissande samlat tillräckligt med information och upplevelser kan idén syntetiseras till en (tillfällig) helhet. Arbetsättet karaktäriseras av en ledig och prövande skissteknik, där pennan ofta är grov och styrs med svepande hand (Birgerstam 2000, s. 58, 60, 76, 178–179).

Figur 3. Påbörjad skiss av Arne Nordius där han söker efter en passande rumslösning som kan bära ett flertal aktiviteter i en park. Där Arne upptäcker problem blir svärtan kraftigare. Foto: Maria Kylin.

När arkitekten får ett uppdrag menar Birgerstam att skissandet ofta startar med inlevelse i det givna projektets förutsättningar, vilket kan anses gälla generellt för samtliga designyrken. Inspirationen går även att finna i egna erfarenheter, minnen, fantasier och föreställningsvärldar. När verklighet och fantasi möts förenas yttre och inre information med den skissandes egna kunskaper, och idéer kan då uppstå. På samma gång blir idéernas konsekvenser och problem tydliga vilket genererar lösningsförsök (Birgerstam 2000, s. 38–41, 51).

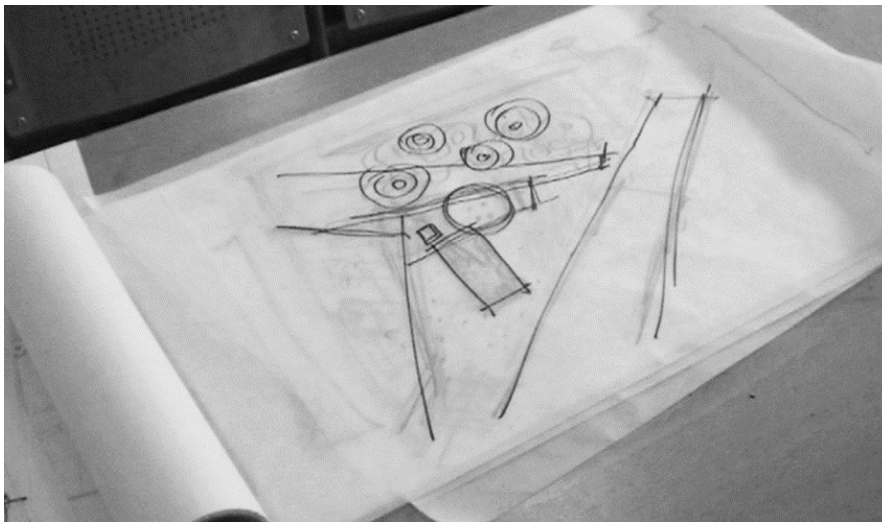
Fler författare nämner perspektivbyten som en central del i skissandet. Krupinska (2016, s. 154) skriver att ett inifrån-ut perspektiv hjälper till att se möjligheter, öka problemförståelsen och definiera avgränsningar medan Birgerstam menar att det är ett bra sätt att identifiera problem (2000, s. 47). Hon tillägger att inlevelse i projektets förutsättningar, växlande mellan olika aspekter och insamling av relevant kunskap ökar informationsmängden som blir sammansatt och motsägande på samma gång. Med tiden framträder samband som klargör sammanhanget och det mindre betydelsefulla bleknar. Resultatet blir bättre om den skissande avvaktar med lösningar och svar, därför letas det främst efter frågor och problem till en början. På så vis söks platsspecifika möjligheter (Birgerstam 2000, s. 47–50).

Krupinska (2016, s. 154–156) lyfter fram ett annat sätt att identifiera avgränsningar, förstå ett problem och skapa tankemässiga rörelser; Att pendla mellan motsatspar som exempelvis

hårt/mjukt, horisontellt/vertikalt och ljust/mörkt, vilka kan komma från sinnesintryck, teknik, geometri och annat. Hon menar att motsatsparen kan ge upphov till associationer och reflektioner som öppnar upp för nya lösningar och problemformuleringar. Tillsammans med paradoxer, metaforer och motstridiga tillstånd är motsatspar vanligt förekommande i arkitektarbete.

Koncept

Krupinska (2016, s. 157–158) förklarar koncept som ”starka aspekter som bär projektet”. De underlättar problemtolkning, för skissarbetet framåt och tydliggör förslaget. I Sverige och flertalet andra länder är det ett etablerat begrepp men kan variera mellan personer. Hon nämner andra begrepp som organiserande principer, primära generatorer och arkitektoniskt verksamma element. Birgerstam använder sig av ”helhet” medan de intervjuade landskapsarkitekterna och konstnärerna brukar ord som ”idé, karaktär, mönster, tema, koncept, budskap eller identitet” (Birgerstam 2000, s. 60). Krupinska (2016, s. 157–158) refererar till professor och universitetslektor Mats Hultman som menar att de skiftande begreppen kan indikera på olika faser i skissandet. Krupinska anser att det viktigaste är att välja det som frigör tanken.

Figur 4. En skiss av Carola Wingren som visar den blivande Vattenparkens koncept med en hårdgjord del och en mjukare del som kontrasterar mot varandra.. Foto: Maria Kylin.

Konceptet formuleras genom att lyfta fram den aspekt som gynnar det vidare arbetet. Aspekten beror på det givna problemet och kan vara en egenskap eller kvalitet som exempelvis landskapets färger, drömmar eller terrängförhållanden. Många gånger är det arkitektens egna barndomsminnen, erfarenheter och upplevelser som influerar valet av koncept (Krupinska 2016, s. 156, 158, 160).

Birgerstam menar att helheten (konceptet) växer fram från information som bearbetas av intuitionen vilket stabiliserar sig kring övergripande principer som bildar mönster och klargör sammanhanget på ett djupare plan. Utan känsla för helheten kan uppgiften bli övermäktig eftersom det uppstår svårigheter i att hitta väsentliga utgångspunkter (Birgerstam 2000, s. 60–61). I en

intervju med Carola Wingren sägs att det är viktigt att begränsa och hitta en utgångspunkt eller karaktär som får prägla skissarbetet. Komplexiteten kan annars bli överväldigande och förhindra att processen leder framåt. Hon poängterar även att man bör vara öppen för att karaktären kan förändras med tiden (Birgerstam 2000, s. 61).

Konceptet kan vara tydligt från början, eller växa fram senare i processen. För att öka problemförståelsen och uppmärksamma de mest väsentliga aspekterna skissar arkitekten på preliminära lösningar, granskar dem, och resonerar sig fram till vilket koncept som är mest lämpligt. Visar det sig senare olämpligt bör det bytas ut mot något annat (Krupinska 2016, s. 158).

Tre skissfilmer – Vad sker när landskapsarkitekten skissar?

Filmerna visar när tre landskapsarkitekter skissar på olika projekt i plan. Utifrån den kunskap som inhämtats från litteraturstudien och med utgångspunkt i de *aspekter* som tidigare lyfts fram, försöker jag sedan tolka skissfilmerna. För att begränsa arbetet har tre filmer valts ut efter en diskussion med handledare Maria Kylin. De som medverkar är landskapsarkitekterna Carola Wingren, Arne Nordius och Jitka Svensson. Arne och Jitka befinner sig i projektets början medan Carola återberättar och visar hennes tankar och process under ett projekt som mynnat ut i ett färdigt förslag. Hennes skissfilm visades på en bioduk vid ett undervisningstillfälle på Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp vilket samtidigt spelades in. De andra skissfilmerna är filmade av Maria Kylin vid andra tillfällen. Enligt Maria Kylin¹ uppkom idén att filma erfarna landskapsarkitekter när de skissar i samband med kursen Studio 1 på landskapsarkitektprogrammet. Syftet var att öka förståelsen för skissmetoden, då hon menar att studenterna hade svårt att ta den till sig. Instruktionerna som de medverkande landskapsarkitekterna fick var att välja valfritt projekt där de skulle skissa så autentiskt som möjligt medan Maria spelade in. Det slutade med sexton olika skissfilmer och utfallet blev lyckat, då Maria menar att studenterna fick en ökad förståelse för skissmetoden vilket visade sig när de själva sedan skissade på projekt.

Det som följer i det här avsnittet är beskrivningar på vad som sker och sägs i skissfilmerna, var och en för sig. Beskrivningarna är inte fullständiga då det har sällats i materialet. Jag har försökt att bibehålla sammanhanget och helhetsintrycket av filmerna för att ge en rättvis bild om vad som händer från början till slut. Efter det görs en tolkning på det som framträder i filmerna.

Arne Nordius

Vid tidpunkten arbetade Arne på ett teknikkonsultföretag där han varit i tre till fyra år. De flesta uppdragen omfattades av gestaltning och detaljutformning i senare skeden samt ombyggnad av befintlig miljö. Uppdraget på skissfilmen skiljer sig därför lite från det han är van att arbeta med vid tillfället.

Arne berättar att uppgiften består av att skapa en ny park på en äldre soptipp i Bromölla. Soptippen har tidigare använts som dumpningsplats för hushållsavfall, trädgårdsavfall och schaktmassor från olika byggen i kommunen. En viktig förutsättning är platsens topografi som består av ett flertal plataer vilket skapar sänkor i mellanrummen. Han börjar med en beskrivning av det omgivande landskapet som består av en större mängd åkermark, en del skog och ett påbörjat byggprojekt med bostäder. Kommunens tanke är att platsen ska bli en välbesökt park med ett flertal aktiviteter som vänder sig till hela tätorten. Enligt Arne befinner sig projektet i en inledningsfas. Vilken typ av aktiviteter som ska finnas är inte klarlagt även om det finns vaga idéer, men han menar att projektet

---

¹ Maria Kylin, professor och landskapsarkitekt, SLU Alnarp, mejl 2021-05-25

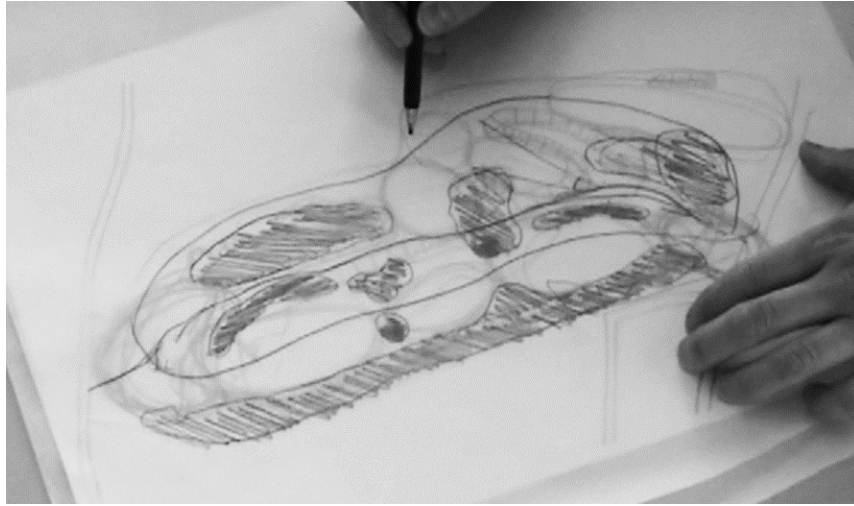
inte kommit till det stadiet. Det är första gången han skissar på uppgiften och ska nu börja med en rumslösning som kan bära ett antal aktiviteter och mötesplatser i parken.

För att starta skissandet förbereder Arne ett skisspapper som placeras ovanpå underlaget. Han börjar med att svepa pennan över pappret utan att lämna några synliga streck medan han pratar om hur människor ska kunna röra sig runt i parken. Han gör sig medveten om förutsättningarna på platsen genom att skissa ut befintliga rum och en möjlig entré. Sedan får pennan följa formerna längs ett antal plåtåer som bildats av topografin i området. När han sedan övergår till att skissa på nya rum deklarerar det att han inte riktigt vet vad han gör. Blyertspennan bildar cirklar med lätta svepande rörelser. Arne säger att han tänker sig någon skillnad i storlek på rummen. Han funderar på om det ska finnas ett större öppnare rum i anslutning till entrérummet, då skalan bör bidra med en känsla för parkens storlek hos besökarna. Han för pennan över pappret och stannar till i den norra delen av parken och menar att det känns lite svårt där, dels ska det gå att vända tillbaka in, dels ska det gå att ta sig till sjön. Där problem uppstår bildas mer svärta från pennan. Han resonerar med sig själv om möjliga rörelsemönster för att leda människor tillbaka in i parken men väntar med att bestämma sig.

Arne placerar ett nytt skisspapper ovanpå det förra. Han växlar till att fokusera på vegetation, och frågar sig själv hur en vegetationsridå skulle se ut om den följer den rumsform han tidigare skapat. Han ritar en avlång form som tydliggörs med mycket svärta och menar att den kanske ska placeras i slänten och vara ganska tät. Han resonerar vidare om huruvida rummen bör avgränsas av solitärer, eller av en ridå. Han skissar på båda alternativen.

Arne för pennan över två mindre plåtåer och frågar sig hur han ska göra där. Som ett direkt svar på frågan ritar han ut en vegetationsyta på tvären över en sänka som bildats mellan två plåtåer. Han fyller på med svärta vilket skapar kontrast i skissens öppna och slutna rum. Han fortsätter genom att dra en lång linje som symboliserar besökarens rörelse från den norra entrén, under en vegetationsridå och vidare mot den södra entrén. När linjen möter den södra delen frågar han sig hur han ska göra med entrén. Han svarar med att skissa på en dunge av vegetation vars funktion blir att rama in och tydliggöra entrén. Sedan följer fler linjer där han markerar ut möjliga stråk runt och genom parken. Han avskärmar två parallella vägar genom att skissa fram mer vegetation och nämner något ohörbart om att han inte vill att besökaren ska känna att... När pennan anländer till en halvöppen yta, omsluten av en höjdrygg i en halvcirkel menar han att det är svårt att inte tänka amfiteater. Att tanken dyker upp i huvudet.

Efter tio minuter går han vidare till att undersöka siktlinjer från den södra entrén in i parken. Han säger ”om man går här, då vill man ha någon slags utblick här över någonting”. Han ritar ut en siktlinje och ringar in ett område bortom den, samt frågar sig själv om det kanske ska hända något där i blickfånget. Han skissar ut ett stråk som leder dit, och säger att det kanske ska vara en lekplats.

Figur 5. Skiss av Arne Nordius. Visar en skiss på en framtida park där Arne försöker hitta en passande rumslösning. Parken upplevs i det här stadiet som långsmal med vertikala riktningar. Foto: Maria Kylin

Arne fortsätter med att undersöka siktlinjer. Han tänker sig någon utblick mot åkerlandskapet, men inte hur öppet som helst då det blåser. Han byter fokus och säger att ”man vill känna att man går in i parken”. Därefter omformas vegetationen vid entrén. Han menar att det ska kännas att man går in i parken innan man får en utblick.

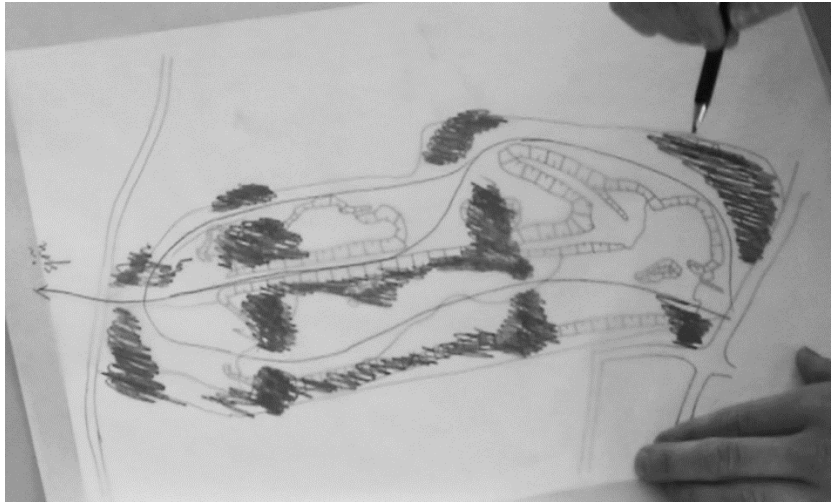
Efter cirka tolv minuter lägger han bort skisspapperna och placerar dem bredvid sig. Han lägger ett nytt blankt skisspapper ovanpå underlaget och säger att han ska koncentrera sig på rörelse och hur den blir intressant. Han säger ”Om man börjar med rörelsen och topografin så känner man ju att man vill ha ett stråk här”. Pennan skapar linjer som följer topografin runt om i parken, ovanpå och mellan plåtarna. Han skissar på ett gångstråk från parken vidare mot sjön i norr som han namnger.

Han fortsätter med att titta på hur vegetationen kan understödja den rörelse han tidigare skissat på. Trädgrupper tar form längs stråket och visar sig med mycket svärta. Han fäster blicken på en punkt där topografin varierar och menar att det är en spännande lekmiljö som kan bli ännu mer händelserik med hjälp av vegetation. Arne skissar på en dunge och säger att han vill hitta en rörelse i vegetationsvolymerna, att de får en riktning eller en rytm. I den tidigare skissen följde vegetationen rummen parallellt. Nu vill han pröva att lägga östvästliga stråk. Maria frågar om han har kommit på ett möjligt tema. Han svarar ja, och visar det förra skisspappret där ridåerna förstärkte den långsmala riktningen. Nu tittar han i stället på möjligheten att stycka upp parken, hur det blir om han byter riktning.

Han menar att man fortsätter skissa även när man ritar upp skissen i det senare skedet, men att skissandet lämnar penna, papper och övergår till fortsatt bearbetning i datorn. Han får ett mer intuitivt sätt att arbeta med papper och penna medan datorn sedan får pröva idéerna. Han menar att det är klumpigare att rita i datorn men skissen får en verklighetsprövning. Om han kör fast vid datorn plockar han fram papper och penna igen. Han säger: ”Ibland behöver man börja om på ett

helt blankt papper och ställa sig frågan: ”Vad skulle du göra om du skulle göra det här helt annorlunda?”

Han känner att det borde finnas en större yta i parken, och skapar därefter ett rum med väggar av vegetation vilket sedan betraktas. Han uttrycker att det blev mindre bra och prövar med ett annat rum närmre entrén. Arne återkommer sedan till vegetationsytan vid entrén och menar att han inte vet vad han ska göra eftersom det bildats en konstig yta där. Han återkommer till amfiteatern en sista gång innan filmen avslutas efter tjugotvå minuter.

Figur 6. Skiss av Arne Nordius. Visar en skiss där Arne prövar en annan idé om vegetationsvolym i vågräta riktningar för att bryta känslan av en långsmal park. Foto: Maria Kylin.

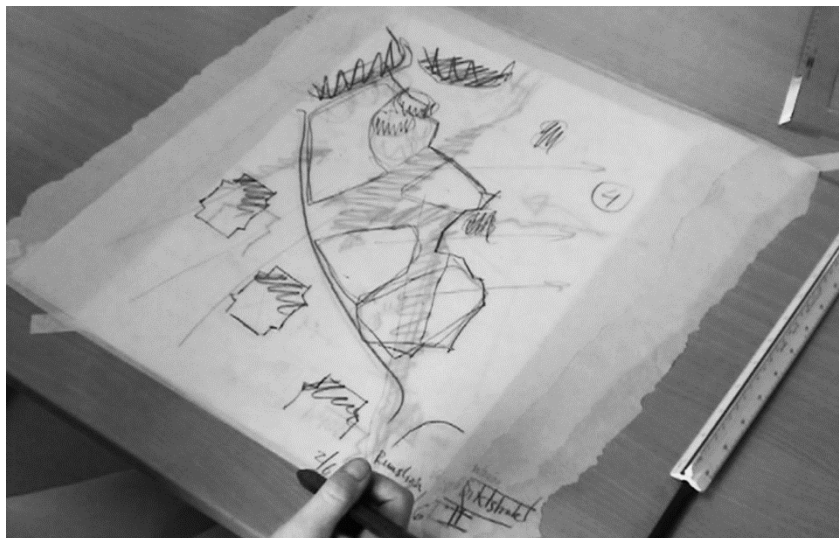
Jitka Svensson

Jitkas uppgift är att skapa en nytänkande lekplats i en avgränsad del av en stor park i Växjö. Underlaget består av en grundkarta i skala 1:400. Konceptet är delvis formulerat och något hon måste förhålla sig till.

Jitka börjar med att nämna några vanliga aspekter som hon brukar börja med att undersöka: rumslighet, avgränsningar, entréer och siktstråk. Ett skisspapper tas fram och placeras ovanpå underlaget. Namnet på den aspekt hon ska undersöka och dagens datum skrivs ned. Hon börjar med att markera ut fyra entréer i form av pilar med tjock tuschpenna. De hon urskiljer som huvudentréer får större symboler. En liggande skalgubbe, ett par träd och en skalstock mäts ut för att förstå skalan hon arbetar i.

Efter fyra minuter lägger Jitka på ett nytt skisspapper som markeras med siffran två och får rubriken siktstråk. Hon menar att man bör vara medveten om inblickar till parken. Det skissas fram en siktlinje som leder från den södra huvudentrén till parkens mitt. Efterhand framträder fler linjer från olika entréer, och element som påverkar sikten markeras ut. En grov penna får markera pilar som representerar hur siktlinjerna möts i parkens mitt. Hon vill möjligtvis hantera dem på något

vis, kanske med ett blickfång. Hon säger att det kan bli att de byggs igen men att man bör ha tänkt på dem. Jitka vänder sedan på det, och säger att man även kan tänka siktstråk ut.

Figur 7. Skiss av Jitka Svensson. Visar ett förslag på en lekplats som börjar ta form. Underlaget består av en grundkarta och ett par analyser. De bevarade siktlinjerna har skapat mellanrum som tas tillvara när hon sedan övergår i att skissa på ett förslag. Foto: Maria Kylin.

Efter sju minuter tar Jitka tar fram ett tredje skisspapper för att titta på rumslighet - väggar, gränser och barriärer. Hon skriver datum och siffran tre på pappret. Byggnader, gångstråk och andra strukturer markeras ut. Jitka menar att hon brukar fylla i platsens befintliga strukturer för att lära känna området. Det ritas ut ett befintligt gångsystem med ett krokigt formspråk, vilket är ett tidigare koncept hon måste förhålla sig till som någon annan skapat. Hon menar att gångvägen förmodligen måste förändras något. Sedan markeras befintliga träd och en planerad skateboardanläggning. Linjerna på pappret kan fram till nu beskrivas som bestämda och hastigt utförda.

Tio minuter in i filmen säger Maria att det analytiska Jitka gjort är intressant. Jitka svarar att man nu kan övergå till att titta på mellanrum som blir över efter analyserna, det är ett sätt att hantera det på. Sedan övergår hon till att skissa på ett förslag med utgångspunkt i de analyser som gjorts, pappret markeras med en fyra. Hon delar av lekplatsen genom att skissa på fyra olika rum samtidigt som hon anpassar dem efter de tidigare undersökta sikt- och gångstråken. Hon menar att det som upptäckts tidigare hjälper henne att dela upp ytan. Sedan slutar hon skissa och betraktar pappret medan hon säger att ”den här kanske ska gå över hela här också”, vilket gör att hon ändrar formen på en av ytorna.

Efter tolv minuter in i filmen tas skisspappren bort och läggs åt sidan och ett nytt placeras ovanpå underlaget. Hon ritar ut konturer på befintliga byggnader och stråk medan hon nämner att husen inte kändes så viktiga på plats men att de kanske är det. Skisspappret med siktlinjer läggs tillbaka under det senare då hon vill ha dem som tillägg till underlaget. Jitka säger att siffran fyra nu dykt upp två gånger och att det kanske kan betyda något. Hon är inte helt tillfredsställd med den tidigare nämnda gångvägen med det krokiga formspråket. Jitka säger att hon ”kanske kan släppa den till en början och i stället försöka hitta egna ytor.” Lekplatsen styckas upp i fyra nya ytor som påminner

om de som tidigare urskilts. En grov penna används för att fylla i konturer och mönster, vilket ger dem varierad karaktär.

Pennan byts ut till en tunnare blyerts och Jitka antecknar mått på de fyra ytorna samt en skalgubbe. Hon går ner i detalj och mäter ut ett gångstråk på ungefär tre meter som ritas ut och skär genom lekplatsen. En siktlinje markeras ut och hon säger: ”Där kanske man skulle kunna ha någonting?”, varpå hon ringar in ett centralt område i parken och drar ett streck till kanten av pappret och skriver: ”artefakt, skulptur, reklampelare”, följt av ett frågetecken. Hon brukar skriva sammanfattningar för att minnas hur tankarna går. Sedan skissas det på ett mindre triangulärt område som fylls i med svärta. Jitka frågar sig om det kanske ska vara en mötesplats eller en volym och drar en linje samt skriver ner alternativen på pappret. Hon nämner att hon börjar bli slarvig och att det börjar dyka upp frågetecken, varpå Maria säger: ”Är det inte så att du växlar mellan att vara slarvig och noggrann?”

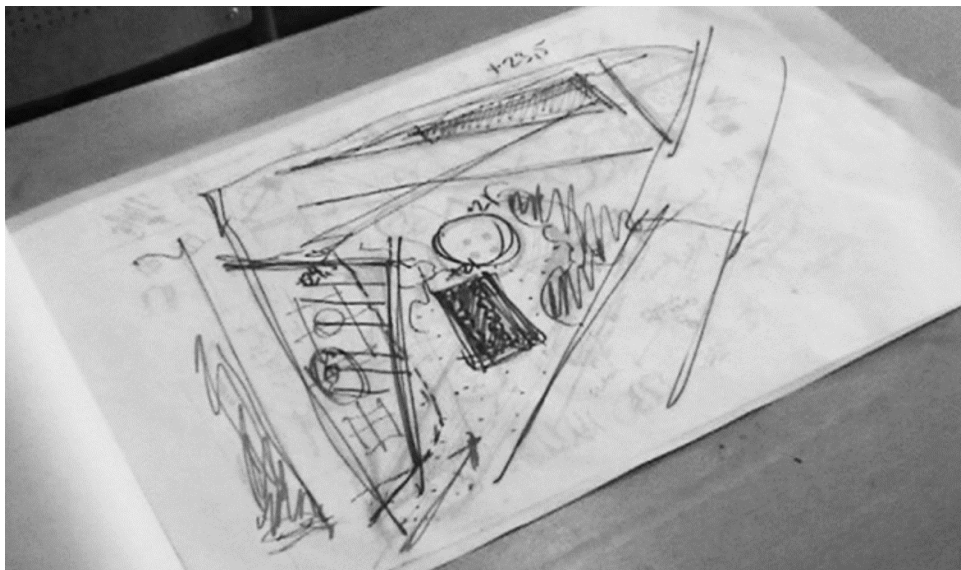
Figur 8. Skiss av Jitka Svensson som visar ett förslag på en lekplats i en del av en större park. Lekplatsen är uppdelad i fyra ytor ifyllda med varierad svärta. Foto: Maria Kylin

Jitka uttrycker att det ”Kanske skulle vara intressant att veta om man kanske vill ha öppna eller slutna ytor” varpå hon drar ett streck och skriver ner ”öppet/slutet?” i planen. Hon säger att brukar anteckna sina frågor för att inte tappa bort dem. Hon menar att de är det viktiga, det är de som ska besvaras. Hon betraktar skissen och menar att hon har ett långsgående element i form av ett gångstråk och att det möjligen ska vara något mer i samma riktning. Hon sveper med lätta rörelser parallellt med vägen och säger att ”det kanske ska vara en vegetationsvolym.” Här menar hon att det går att arbeta med att dela upp och binda samman. Hon skissar ut en ny ridå i den norra delen av området. Slutligen drar hon ett streck ock skriver ”binda ihop/dela upp?”. Därefter avslutas filmen efter nitton minuter.

Carola Wingren

I filmen visar Carola hur hennes tankar och skisser utvecklade sig när hon skissade på ett tävlingsförslag till Vattenparken i Hyllie, Malmö. När filmen spelas in är förslaget i ett senare skede där programhandlingar ska tas fram. Parkområdet har en triangulär form och ansluter till Malmö arena i väst med tillhörande bussparkering, ett flertal trafikerade vägar, ett järnvägsspår i öst och ett planerat torg i söder. Temat var förutbestämt och skulle involvera vatten i olika former.

Hon tar fram ett underlag bestående av en grundkarta i skala 1:2000, lägger på ett skisspapper och skissar fram de befintliga strukturerna i park och omgivning med en svart tuschpenna. Det växlas mellan ett flertal olika tuschfärger när Carola skissar, men hon menar att blyerts föredras, då det blir mer transparent. Förutsättningar som Carola måste förhålla sig till i parken består av ett centralt placerat vattentorn, en mindre skog i öst, två parallella rader med tolv pilträäd och en större bussparkering i väst. Eftersom de flesta besökare kommer anlända från det planerade torget, blev det aktuellt med en huvudentré i den södra delen av parken. Carola förklarar att entréområdet visade sig vara problematisk, då bullerplank mot järnvägsspår, cykelställ och bussparkering blev påtagligt på platsen. I projektets början bortsåg hon därför från en del av det.

Figur 9. Skiss av Carola Wingren som visar hur olika idéer utvecklade sig under skissarbetet med Vattenparken. I den här skissen har busshållplatsen i den västra delen av parken fått ny form och funktion. Foto: Maria Kylin

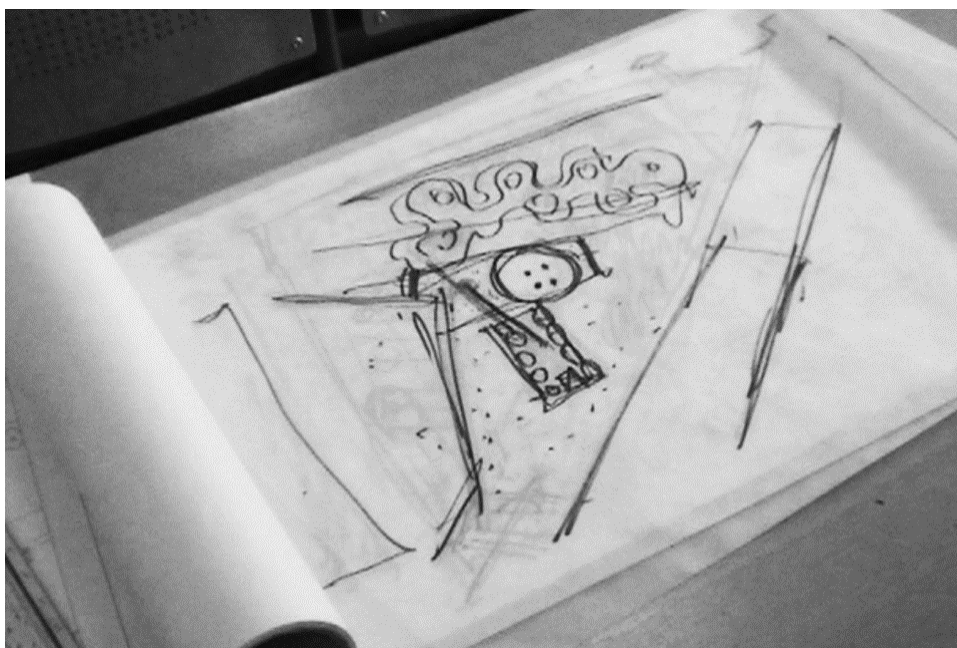
Efter nio minuter ersätts underlaget med en skiss i skala 1:500 som skapades under den pågående tävlingen och ett skisspapper placeras ovanpå. Meningen är att Carola ska återskapa skissen för att visa på hur den utvecklades. Platsens befintliga strukturer skissas fram och den planerade bussparkeringen visar sig i form av en rektangel med rundade hörn längs den västra långsidan av parken. Hon berättar hur platsens skarpa former och triangulära ytor gjorde att hon fångade upp något bekant och grafiskt. Det gör att hon övergår till att arbeta med linjer i ett strikt formspråk med vinklar i olika grad. I den norra delen tänker hon sig en pool med en sandstrand då området

för parken ligger ganska långt bort från havet och platsen är solbelyst. I takt med att skissandet tog form, menar Carola att hon hela tiden kontrollerade markens lutning för att se vad som var möjligt att skapa.

Bussparkeringens ursprungliga form förändras för att anpassas sig till det strikta formspråket och linjer som representerar avgränsningar för olika bollsporter skissas fram på ytan. Hon ser en möjlighet i att kombinera bollsport och bussparkering eftersom bussarna endast är på plats under evenemang. Därefter ritas en befintlig skog ut i öst som Carola vill bevara. Hon berättar hur hon funderade vidare samtidigt som det arbetades vidare med formen. När markens lutning undersöktes, upptäcktes en sluttning från den södra huvudentrén vidare mot norr. En tanke om en flotte som gungar i vattnet tar form. Hon syftar på den rektangulära ytan med tolv pilträdd. Tankarna vandrar sedan vidare och övergår i associationer om ett skummande hav där flotten kan ligga och flyta. Det skummande havet representeras av pulserande vattenstrålar som skjuter ur marken och visar sig som punkter på pappret.

Carola förklarar hur skissen kan hjälpa till att se projektet från olika utgångspunkter eftersom det går att vända på pappret och byta perspektiv. Hon brukar sänka blicken och snegla snett mot pappret samtidigt som hon tänker att det reser sig, ögat hjälper då till att skapa volymer i skissen. Genom att göra så upptäcktes att det borde finnas en mur längst bort i parken som får bilda en fond med funktionen att skymma den trafikerade gatan bortom. Här lägger Carola ett nytt skisspapper ovanpå det tidigare och skissar fram muren hon just nämnt. Hon gör även en snabb sektion som visar hur den förhåller sig till omgivningen. Hon menar på att det är bra att undersöka hur idén förhåller sig till resterande delar.

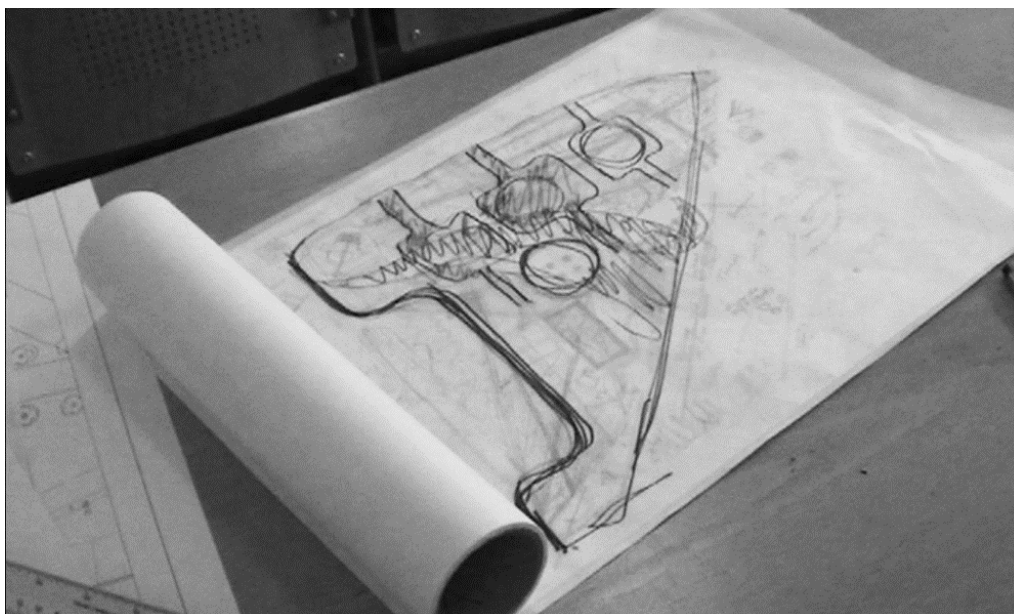
Carola föreställer sig själv sittandes på en bänk vid södra huvudentrén med blicken vänd in mot parken. Då kommer hon på att det borde finnas en annan mur som avskärmar bussparkeringen och någon form av volym i den borte delen av parken. Ett par kullar i det närliggande landskapet bildar en vacker vy som Carola vill arbeta vidare på. Hon vill få in något mjukt i den hårdgjorda trafikerade miljön och skissar därför fram ett par kullar i den norra delen. Eftersom park och omgivning består av hårda material som trafikerade vägar och byggnader inser Carola att hon måste göra en oas, vilket för tankarna till allt som är sinnligt. Ett annat projekt Carola arbetade parallellt med handlade om framtidens minnesplatser i staden. Projektet fick henne att tänka positiva fantasibilder om en park dit människor som saknar en anhörig kan gå och tänka eller sörja, vilket förde tankarna vidare till Nangijala och körsbärsdalen. Hon menar att minnen är något som ofta talar till henne och ger upphov till idéer. Hon fortsätter att arbeta på parken med idén om Nangijala och körsbärsdalen och berättar vidare hur flotten med pilträdden förvandlades till en andaktsplats med ett tempel där det gick att skicka mindre seglande båtar längs en ränna. En annan förutsättning på platsen var en vallgrav som omsluter och skyddar vattentornet mot skador. Den gjorde Carola om till en trädgård med stigande ånga dit båtarna kunde segla. I samband med det skapades en bro från den södra delen av parken, över trädgården och vidare mot Nangijala och körsbärsdalen i norr.

Figur 10. En skiss som visar på de viktigaste idéerna i projektet, skapad av Carola Wingren. I norr syns de mjuka kullarna, i mitten står det centrala vattentornet och strax söderut är de tolv pilträden placerade. Foto: Maria Kylin.

Hon säger att det är viktigt att hitta en sammanhållen form med innehåll och att arbeta med olika uttryck. Vill hon att det ska se vänligt ut arbetar hon med mjukare former och ska det vara ogästvänligt blir formen mer avvisande eller kantigare, här pekar hon på skyddet runt vattentornet som exempel. Hon säger sedan att det är bra att vara övertydlig när man arbetar med tävlingar och idéskeden. I det här stadiet kan det konceptuella överdrivas, när man sedan går ner i detalj och arbetar fram förslaget är det mycket som förändras. Många av de idéer Carola framförde togs bort eller omarbetades senare på olika sätt.

Under tiden som förslaget utvecklades testade Carola ett alternativt förslag utifrån en idé om ett mönster. Hon lånade ett mönster från en textiltillverkare vilket resulterade i en helt annan park med ett organiskt formspråk. Carola menar att man måste pröva alternativa lösningar. Just det här förslaget blev mindre lyckat men delar av idén överfördes till det tidigare beskrivna förslaget som senare blev verklighet. Det berättas att hon ville göra parken inbjudande för tjejer och i samförstånd med beställaren infördes ett flertal gungmöbler och hängmattor i den lummigare delen av parken i öst, vilket blev ett komplement till det tidigare beskrivna vattentemat. Slutligen säger Carola att det var mycket i förslaget som förändrades men att det formmässiga finns kvar. Eftersom bussparkeringens form inte fick förändras stramade hon i stället upp den men en mur. Det slutgiltiga konceptet bestod av två delar av en park som speglar varandras kontraster. En hård del i mötet med torg i söder, och en mjuk grön del i norr. Filmen avslutas efter trettiofem minuter.

Figur 11. Skiss på ett alternativt förslag på Vattenparken gjord av Carola Wingren. En idé om ett möstertema fick ligga till grund för förslaget. Foto: Maria Kylin.

Analys av skissfilmer

I det här avsnittet redovisas hur filmerna tolkas utifrån de aspekter som tidigare hittats i litteraturen. Det ges även en redogörelse för hur aspekterna framträder i skissandet hos de tre landskapsarkitekterna. Sedan görs en jämförelse mellan skissfilmerna i de fallen där aspekterna framträder i fler än en film.

Problemformulering

Tidigare i uppsatsen har det beskrivits hur problemförståelsen växer fram successivt under skissandet. Det innebär att en omtolkning av beställarens primära problemformulering kan bli aktuell (Krupinska 2016, s. 151). I Carolas skissfilm finns tydliga exempel på hur det kan gå till, då hon omtolkar projektets förutsättningar och tema ett flertal gånger.

Carola ser en problematik kring den södra huvudentrén eftersom den måste samsas med ett flertal andra funktioner. Vilket kan tolkas som att Carola syftar på att miljön gör parken mindre inbjudande. Det medför att hon gör ett par förändringar i det ursprungliga programmet. Busshållplatsens form modifieras, och cykelparkeringen avlägsnas. Hon ser även möjligheter att komplettera programmet. Hon får en idé om att arenans bussparkering kan fungera som en multifunktionell yta som inkluderar olika bollsportplaner. Ett annat exempel visar sig när Carola arbetar på ett alternativt förslag. I skissandet inser hon att det borde finnas en park som riktar sig mot unga tjejer, varpå hon fortsätter arbetet utifrån det temat. Parken blev aldrig realiserad, då det första förslaget tycktes mer lämpligt. Däremot ansåg beställaren att inriktningen var intressant, vilket gjorde att temat plockades in i det aktuella förslaget tillsammans med vattentemat.

Som tidigare beskrivits under avsnittet *problemformulering*, kan egna tidigare projekt verka begränsande i den inledande fasen av skissandet (Birgerstam 2000, s. 30). Det verkar även vara så att andras tidigare idéer kan utgöra blockeringar. I yrket som landskapsarkitekt händer det att man fortsätter med arbetet på ett projekt som någon annan redan har skissat på. I Jitkas fall handlar det om ett färdigt koncept som ligger till grund i den park där lekplatsen ska anläggas. I det här läget försöker Jitka förhålla sig till ett koncept som beslutats av någon annan, men inser att hon delvis borde bortse från det, då hon till en början vill utveckla egna idéer. Det kan tolkas som att Jitka funderar på om konceptet hämmar hennes förmåga att generera egna uppslag.

Som det ser ut verkar landskapsarkitekten utgå från den givna problemformuleringen, men samtidigt finns en vilja att göra sin egen tolkning av problemet. Det tycks även vara så att andras tidigare idéer kan medföra begränsningar i den egna kreativiteten. I början kan den som skissar därför bortse från vissa bestämda kriterier, för att undersöka alternativa möjligheter.

Analys

Den tidiga analysen går att urskilja i Arne och Jitkas skissande men inte Carolas. Ett skäl till det kan vara att Carola återberättar sitt tidigare skissande med fokus på hur hennes tankegångar och idéer utvecklades i arbetet med förslaget. Hon nämner däremot att det kan vara bra att gå ner i detalj och göra sektioner för att undersöka en idé närmare, vilket ger en uppfattning om hur den förhåller sig till omgivningen.

I Jitkas fall identifieras analysen relativt tidigt. Hon följer platsens strukturer och menar på att hon brukar fylla i dem för att lära känna området och bli medveten om avgränsningar. Hon nämner att skissandet brukar starta med analyser av ett antal aspekter. De som berörs i skissfilmen är rumslighet, avgränsningar, siktstråk och entréer där var och en får ett eget lager av skisspapper. Under analysen resonerar Jitka med sig själv, och ställer frågor till materialet medan pennan lämnar tydliga svarta streck. Skisstekniken är bestämd och pennan rör sig vant över pappret. Jitkas sätt att arbeta med analyser och förutsättningar kan jämföras med landskapsarkitekterna Per Friberg och Jens Lindkvist tillvägagångssätt. Tidigare i uppsatsen under avsnittet *analys* beskrivs det hur Friberg brukade arbeta med flera analyser ovanpå varandra innan ett förslag tog form (Landin 2017, s. 46). Lindkvist börjar på liknande sätt med att följa platsens strukturer för att lära känna den (Lindkvist 2017, s. 40). I Arnes fall är analyserna mer spridda. Han verkar starta varje skiss med en kortare analys av platsens förutsättningar. Det första som undersöks är den befintliga rumsligheten i parken, sedan övergår han till att skissa på nya tänkbara rum. När fokus flyttas till rörelsen i parken görs även här en analys. Den ligger sedan till grund för en annan idé om ett förslag på rumslighet.

Det verkar finnas vissa aspekter som är av särskild vikt i den tidiga analysen av en plats – rumslighet, rörelse, avgränsningar, entréer och siktstråk. När i skissandet de uppstår, tycks variera något. I Arnes fall är analyserna mindre tydliga än i Jitkas. Det verkar som att Arne växlar mellan att analysera platsen och skissa på förslag medan Jitka utgår från flertalet analyser.

Syntes

Aspekten går att identifiera i samtliga skissfilmer. Det finns även likheter i hur den framträder hos de som skissar. Birgerstam menar att den intuitiva, skapande delen i skissandet visar sig i en prövande och ledig skissteknik (Birgerstam 2000, s. 76). Det hon beskriver känns igen i både Jitka och Arnes skissfilmer. Jag uppfattar det som att båda arbetar relativt löst och svepande med pennan när de skissar på sina förslag, speciellt i Arnes fall. Det går även att ana en viss tveksamhet när pennan rör sig över pappret, och rörelsen resulterar inte alltid i något synligt. Det som skiljer dem åt är att Jitka i högre grad växlar mellan att skissa ledigt och mer precist.

Både Jitka och Arne uttrycker sig muntligt på ett sätt som gör att *aspekten* känns igen. Arne menar att han inte riktigt vet vad han gör, och Jitka säger att hon börjar bli slarvig i samband med att det dyker upp frågor. Där Arne verkar ha en tanke eller fråga stannar pennan till. Ibland svarar han med att skissa något som ett möjligt svar, och ibland går han bara vidare. Ett ord som ofta förekommer i samband med att han ställer sig en fråga eller kommer med en idé är ”kanske”. Ordet

indikerar på att det finns flera möjliga alternativ att välja på, eller att han vill vänta med att bestämma sig. Likt Arne är Jitka försiktig med att ta definitiva beslut och använder sig gärna av ordet ”kanske” eller ett frågetecken i slutet av en möjlig idé, som skrivs ned i ord på pappret. Något intressant är när Arne säger att idén om en amfiteater är svår att bortse ifrån. Han återkommer till den vid två tillfällen men tycks avvakta med tanken. Birgerstam menar att det i början av processen främst söks frågor och problem framför svar. Eftersom det platsspecifika annars riskerar att förbli dolt (Birgerstam 2000, s. 50). Vilket är en möjlig orsak till att han väntar, det kanske dyker upp en bättre idé.

Utöver skisstekniken finns ett flertal andra intressanta delar. Carola och Arne verkar utforska situationen genom att leva sig in i projektet med hjälp av skissen. I Carolas film blir det tydligt då hon förklarar hur hon brukar göra för att hjälpa inlevelsen på traven, genom att använda en speciell teknik där hon sneglar på pappret och tänker sig att volymerna i skissen reser sig. Hon föreställer även sig själv sittandes på en parkbänk med blicken in mot parken. På så vis kommer hon fram till att det borde finnas en mur som avskärmar busshållplatsen. Det kan relateras till det som Birgerstam och Krupinska lyfter fram om perspektivbyten. Att den som skissar lever sig in i situationen genom att skifta till ett inifrån-ut perspektiv (Birgerstam 2000, s. 47; Krupinska 2016, s. 154). I Arnes skissfilm är det inte lika tydligt som i Carolas, men det går att ana. Tolkningen baseras på hur han uttrycker sig och använder ord som ”känna”, ”känsla” och ”känner” i samband med att han pratar om hur han själv eller besökaren känner när hen befinner sig i parken.

Något som genomsyrar samtliga skissfilmer är hur de skissande använder sig av motsatspar. Några som förekommer i filmerna är öppet/slutet, tätt/glest, in/ut, mjukt/hårt, vänligt/avvisande med mera. De dyker upp i frågor, teman, koncept och analyser. De blir också synliga när de skissande prövar andra förslag. Både Carola och Arne testar andra alternativ på skisser. Arne gjorde två förslag med fokus på riktningar och rytm. Det första bestod av nordsydliga vegetationsvolymerna och det andra av vågräta volymer. Carola skissade med ett strikt formspråk i det första förslaget för att sedan övergå till att arbeta med organiska former i det andra. Hennes slutgiltiga koncept för det valda förslaget blev senare kontraster mellan hårt och mjukt.

Koncept

Konceptet är mer eller mindre synligt i samtliga skissfilmer, men framträder på olika sätt. Det blir tydligast i Carolas skissfilm, där det skiftar karaktär i takt med förslagens utveckling. I en intervju med Birgerstam nämner Carola att det är viktigt att hitta en första karaktär som avgränsar och driver skissandet framåt. En karaktär som sannolikt förändras under arbetets gång (Birgerstam 2000, s. 61). Vilket hon ger exempel på i skissfilmen. Det blir intressant att följa Carolas tankar och idéer som utvecklas från det att hon lägger märke till de strikta och hårdgjorda formerna i parkens omgivning som sedan får prägla parkens uttryck. När hon sedan övergår i att undersöka områdets lutning uppstår associationer som gör att de parallella trädraderna förvandlas till en flotte som vidare övergår till en flytande matta i ett skummande hav. Den hårdgjorda platsen gör att hon vill skapa en oas med något mjukare och sinnligt vilket får henne att tänka på ett annat pågående projekt om stadens minnesplatser. Samtidigt väcks barndomsminnen till liv som skapar teman som

Nangijala och körsbärsdalen. Som finns beskrivet under avsnittet *koncept*, letar gärna arkitekten i sina minnen eller erfarenheter efter något som kan influera valet av konceptet (Krupinska 2016, s. 160). Förslaget landar slutligen i ett koncept om kontraster som speglar mot varandra med en mjukare och en hårdare del.

Konceptet är mindre synligt i Arnes skissfilm, men det går att urskilja någon typ av tidigt tema. I filmen resonerar Arne om huruvida vegetationen bör gå i östvästliga riktningar för att bryta av känslan av den långsmala parken. Det kan vara en idé i ett tidigt skede eller en riktning att arbeta vidare på. I det här stadiet går det möjligen inte att kalla det koncept, men det skulle kunna utveckla sig till ett eller bli ersatt av en annan idé som uppkommer senare.

I Jitkas skissfilm är det någon annan som skapat det koncept som ligger till grund för parken där lekplatsen ska anläggas. Det framgår inte vad konceptet är men det visar sig i en krokig, asymmetrisk gångväg som omsluter området för lekplatsen. Utöver det övergripande konceptet för parken verkar Jitka vara på väg mot ett eget tema för lekplatsen. Hon uttalar sig om de mellanrum som uppkommit som resultat efter analyserna. De delas upp i fyra olika delar med varierade mönster och svärta. Hon nämner även siffran fyra ett flertal gånger, vilket hon menar kan betyda något. Kanske är hon på väg mot ett tema där lekplatsen består av fyra delar med olika karaktär?

Diskussion och slutsatser

Syftet med det här kandidatarbetet har varit att försöka fånga och beskriva vad det är som sker när landskapsarkitekten skissar på ett projekt i plan. Det har undersökts utifrån fyra aspekter i skissprocessen och resultatet av analysen bygger på egna tolkningar av det som sker i skissfilmerna. I det här avsnittet diskuteras landskapsarkitektens skissande i förhållande till de mer generella beskrivningarna av skissprocessen och slutligen diskuteras metoden.

Vad är det som sker när landskapsarkitekten skissar på ett projekt i plan?

Det som sker när landskapsarkitekten skissar på ett projekt låter sig inte sammanfattas på ett självklart sätt. Det som går att fastställa, är att det finns gemensamma drag som går att relatera till de mer generella beskrivningarna av skissprocessen, men att skissandet också uttrycker sig personligt beroende på vem som skissar och vilket projekt som är aktuellt. Gemensamt för landskapsarkitekternas skissande är att det visar sig som en sökande process som alstrar frågor och aktiverar tankemässiga rörelser mellan olika lägen. Några återkommande inslag som tycks vara av betydelse i skissarbetet är rörelser mellan alternativa lösningar på förslag, pendling mellan motsatspar, perspektivbyten och växlande mellan olika aspekter av relevans för projektet.

Skissfilmerna kan kopplas till samtliga aspekter som identifierats i litteraturstudien. Något som beskrivs i litteraturen, men inte går att utläsa från skissfilmerna, är den senare *analysen* där skissen objektiveras och granskas mer grundligt. En möjlig orsak till frånvaron kan vara att datorn ofta fyller den funktionen. Det stöds av Arne, som menar att han använder datorn till att pröva sina idéer och anpassa skissen till verkligheten. Eftersom den senare *analysen* kommer på tal i Arnes skissfilm och finns beskriven av andra landskapsarkitekter samt känns igen från mitt eget skissande, är den sannolikt en del i landskapsarkitektens skissprocess även om den inte framträder i skissfilmerna.

Som tidigare nämnts förekommer skillnader i de tre landskapsarkitekternas tillvägagångssätt, men de är svåra att bestämma eftersom analysen utgår från ett begränsat antal personer som dessutom befinner sig i olika faser av skissprocessen. Uppmärksamheten riktar sig därför mot några av de gemensamma dragen som även går att relatera till de mer generella beskrivningarna av skissprocessen.

Tankemässiga rörelser

Med utgångspunkt i litteraturstudien och analysen av de tre skissfilmerna ter sig landskapsarkitektens skissande som en sökande och frågande process som aktiverar tankemässiga rörelser mellan olika lägen. I det här avsnittet uppmärksammas tankarnas rörlighet eftersom jag tycker mig se dem som en gemensam nämnare i landskapsarkitekternas skissande, såväl som i litteraturens beskrivningar. För att formulera och lösa ett problem rör sig landskapsarkitekten mellan alternativa lösningar på förslag, pendlar mellan motsatspar, skiftar perspektiv och växlar mellan olika aspekter av relevans för projektet.

Pendling mellan motsatspar och alternativa lösningar

Att göra tvärt om, och testa flera olikartade förslag på lösningar lyfts fram i olika avsnitt av uppsatsen. I skissfilmerna framgår hur Arne och Carola vänder på tankarna och testar andra förslag som kan liknas vid varandras motsatser. I slutet av Arnes skissfilm säger han: ”Ibland behöver man börja om på ett nytt blankt papper och ställa sig frågan: Vad skulle du göra om du skulle göra det här helt annorlunda?”. Eftersom design innebär att det finns flera möjliga lösningar att välja på, verkar det viktigt att avvakta med att välja lösning och i stället pröva andra möjliga alternativ innan ett beslut fattas.

För att förstå ett problem och komma fram till en lösning är pendlrörelser mellan motsatspar och olika lägen vanligt förekommande i skissarbetet och kan förtydliga avgränsningar och utveckla tankegångar (Krupinska 2016, s. 156). Motsatsparen återkommer i samtliga skissfilmer och tycks genomsyra en stor del av skissprocessen. De framträder i frågor som de skissande ställer till materialet och används för att förtydliga *concept*, som i Carolas fall. Men visar sig även i andra aspekter, såsom i *analys* och *synthes*, vilket blir synligt i Jitka och Arnes skissfilmer. Motsatspar och rörelserna däremellan är inte begränsade enbart till skissandet, användningsområdet visar sig bredare än så. Krupinska menar att arkitektens färdighet att kombinera rörligt och linjärt tänkande ingår i den kreativa förmågan, vilket även innebär att dagligen förhålla sig till, och balansera mellan motsättningar som detaljer/helheter, objektivt/subjektivt, konstnärligt/teknisk, teori/empiri och så vidare (Krupinska 2016, s. 284–285). Att vara kreativ verkar alltså delvis handla om att balansera mellan de tankemässiga rörelserna som uppmärksammats i den här uppsatsen. Är det att finna balansen mellan alla aspekter, motsättningar, värden och krav som ingår i ens projekt som är nyckeln till en tillfredsställande lösning?

Perspektivbyten & växlande mellan aspekter

Att göra perspektivbyten och uppmärksamma diverse aspekter kan göras på olika sätt. Det kan ske rationellt, på så sätt att man betraktar skissen objektivt utifrån olika vinklar, och ett projekt kan analyseras genom att växla mellan flera aspekter. Carola belyser fördelen med att skissen går att vrida och vända, på så vis upptäcks nya saker. Ett annat sätt är att förflytta sig till situationens centrum och uppleva den inifrån-ut, vilket beskrivs som en förutsättning för kreativitet och inlevelse (Birgerstam 2000, s. 47). Därtill försöker den som skissar även ta hänsyn till andra

människors villkor och värderingar, för vilket livserfarenhet är nödvändigt (Krupinska, 2016, s. 120). Carola och Arne utforskar sina projekt genom att skifta perspektiv och leva sig in i projektens förutsättningar och egna föreställningar. De försöker även sätta sig in i andras perspektiv, och vad de kan tänkas känna eller uppskatta. Enligt Birgerstam är inlevelse i andras situationer och egna erfarenheter en grundpelare i skapandet och gäller generellt för professioner som inkluderar design. (2000, s. 38, 40). Landskapsarkitekten skapar och förändrar den konkreta livsmiljön för en betydande mängd människor. Vår profession, såväl som arkitekter och andra designers arbete berör både människa, natur och samhälle. Utan empati och förståelse för samhällsfunktioner och andra människors villkor blir det sannolikt svårt att skapa lyckade lösningar. Därför kan det förstås varför inlevelse och erfarenhet ses som två viktiga komponenter i processen att skapa.

Metoddiskussion

Litteraturen är vald i samråd med handledare och baseras på att böckerna beskriver skissprocessen mer ingående utifrån olika infallsvinklar. Birgerstam utgår från ett psykologiskt perspektiv där tankeprocesser och den inre dialogen får stort utrymme medan Krupinska utgår från sin bakgrund som arkitekt. De varierade beskrivningarna samt att olika delar av skissandet stundtals beskrivs sammanvävda i varandra har orsakat vissa svårigheter att dela upp och sammanföra processen i ett antal aspekter. Samtidigt kan de skiftande beskrivningarna ses som positivt då min förståelse för skissprocessen förmodligen blivit bredare och mer nyanserad.

Andra utmaningar har dels varit att bestämma sig för vilka aspekter som ska ingå i uppsatsen och hur de ska grupperas, dels att namnge dem. Under arbetets gång har uppdelningen förändrats ett flertal gånger vilket varit tidskrävande. Det har förekommit fler aspekter och underkategorier som flyttats om, tagits bort och lagts till. Funderingar vidare huruvida vissa delar ska tillhöra den ena eller andra aspekten har uppstått, eftersom de i vissa fall framträder i fler än en aspekt. Inledningsvis bestod uppdelningen av fler aspekter och underkategorier än de som nu är närvarande i uppsatsen. Jag valde slutligen att sammanföra de olika delarna under fyra överordnade aspekter eftersom jag ansåg att det bidrog med flyt och sammanhang i beskrivningarna av dem. En annan prövning har varit att fånga och få ordning på alla de begrepp som förekommer frikostigt i litteraturstudiens källmaterial. Fler begrepp tycks uttryckas på olika sätt även om betydelsen är någorlunda densamma. Detsamma gäller för fler av de aspekter som lyfts fram i uppsatsen eftersom rubrikerna inte är helt givna.

Att studera och analysera filmer där erfarna landskapsarkitekter skissar som metod för att undersöka uppsatsens frågeställning och syfte har sina styrkor. Filmerna kommer väldigt nära den skissande landskapsarkitektens praktik. Materialet adderar dessutom en dimension till den litteratur som beskriver skissandets process, och visar på hur det faktiskt kan gå till. Därmed bidrar de till en fördjupad förståelse för skissandet. Det som kan anses vara en svaghet med skissfilmerna som material är att det som sker i dem kan skilja sig från skissandet i riktiga projekt på arbetsplatsen, eftersom det utfördes improviserat med mindre förberedelse.

Om jag någon gång får tillfället att undersöka skissandet vidare, vore det varit intressant att observera studenters skissprocess. Går det att utläsa några skillnader i deras och mer erfarna praktikers skissande? Enligt litteraturstudien finns det skillnader, men vad beror de av? Är det praktisk erfarenhet som är avgörande i frågan, eller finns det andra svar?

Slutord

Att försöka fånga och beskriva något som kan ses som ganska abstrakt, samtidigt som det är väldigt konkret, har varit utmanande. Samtidigt känner jag nu att jag har fått en förståelse för hur skissprocessen kan tänkas gå till och beskrivas på ett mer ingående plan. Sammantaget kan det sägas att det här arbetet har givit en djupare förståelse för skissandet som arbetsmetod, både hos den erfarna landskapsarkitekten och andra inom skapande yrken.

Referenser

- Birgerstam, Pirjo, (2000). *Skapande handling: om idéernas födelse*. Lund: Studentlitteratur AB
- Gora, Monica (2017). Monica Gora. I: Wingren, Carola (red.) *Landskapet och skissen: en betraktelse utifrån en landskapsarkitektonisk praktik*. Alnarp: Intuitionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, SLU. 36.
- Hideo, Sasaki (1950). The Designprocess. I: Swaffield, Simon (red.) *Theory in Landscape Architecture: A reader*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. 35-37.
- Krog, Steven (2002) Creative risk taking. I: Swaffield Simon (red.), *Theory in Landscape Architecture: A reader*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. 58–64.
- Krupinska, Jadwiga (2016). *Att skapa det tänkta – en bok för arkitekturintresserade*. Lund: Studentlitteratur AB
- Landin, Lars (2017). Lars Landin. I: Wingren, Carola (red.) *Landskapet och skissen: en betraktelse utifrån en landskapsarkitektonisk praktik*. Alnarp: Intuitionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, SLU. 46.
- Lundkvist, Jens (2017). Jens Lindqvist. I: Wingren, Carola (red.) *Landskapet och skissen: en betraktelse utifrån en landskapsarkitektonisk praktik*. Alnarp: Intuitionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, SLU. 40.
- Nationalencyklopedin (u.å) Skiss. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/skiss> [2021-04-29]
- Psykologiguiden (u.å) Syntes
<https://www.psykologiguiden.se/psykologilexikon/?Lookup=syntes> [hämtad 2021-05-10]
- Svensson, Jitka (2017). Jitka Svensson. I: Wingren, Carola (red.) *Landskapet och skissen: en betraktelse utifrån en landskapsarkitektonisk praktik*. Alnarp: Intuitionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, SLU. 16.
- Wingren, Carola (2017). *Landskapet och skissen, en betraktelse utifrån en landskapsarkitektonisk praktik*. Alnarp: Intuitionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, SLU.

Otryckta källor:

Skissfilmer, Maria Kylin.

Stillbilder, fotograf Maria Kylin

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.